

Vlaams
Parlement

ingediend op **17-A-AB** (2019-2020) – Nr. 1
4 mei 2020 (2019-2020)

Beleids- en begrotingstoelichting

Energie
Begrotingsaanpassing 2020

I. INHOUDSTAFEL

I. INHOUDSTAFEL	2
II. INLEIDING DOOR DE MINISTER	3
III. SAMENVATTING	4
IV. BELEIDSVELD ENERGIE	5
1. ISE K Energie	5
1.1. Aanpassing van het budgettaire kader voor het lopende begrotingsjaar 7	
1.1.1 Departement en IVA's zonder rechtspersoonlijkheid (excl. DAB's)	8
1.1.2. DAB'S.....	20
1.1.3. Overige entiteiten onder gezag.....	20
1.1.4. Overige entiteiten onder toezicht	20
1.1.4.1 Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG)	20
V. AANPASSING VAN DE APPARAATSKREDIETEN	21
VI. LIJST MET AFKORTINGEN	24

II. INLEIDING DOOR DE MINISTER

De wereldwijde uitdagingen waarvoor we staan, vraagt een ambitieus beleid, concrete maatregelen en inspanningen van ons allen. Daarvoor is een krachtig energiebeleid nodig. De Vlaamse Regering heeft, op mijn voorstel, een premie goedgekeurd om de energie-en waterfactuur betaalbaar te houden voor wie tijdelijk werkloos is geworden door de COVID19-pandemie.

Ik zorg voor de coördinatie van het Vlaamse energie-en klimaatbeleid over de beleidsdomeinen heen. De energie- en klimaattransitie, heeft impact op alle geledingen van de samenleving en raakt aan quasi alle beleidsdomeinen. Daarom heeft de Vlaamse Regering op mijn voorstel deze thema's aangeduid als transversale thema's.

Door het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 en de Vlaamse Klimaatstrategie 2050 bovendien aan te duiden als transversale beleidsplannen, voor elk beleidsplan een beperkt aantal transversale doelstellingen te voorzien en mezelf aan te wijzen als coördinerend minister, kunnen de rapportering over en dus opvolging van de uitvoering van de doelstellingen en de bijhorende beleidsmaatregelen op een gecoördineerde manier gebeuren. Hiervoor zal per minister vanaf BO 2021 gewerkt worden via de toelichtingen bij de beleids- en begrotingsuitvoering en dat afgestemd op de Europese rapporteringsverplichtingen

Alle vakministers en sectoren dienen hun verantwoordelijkheid te nemen om de gezamenlijke doelstelling te halen zoals omschreven in het Vlaams energie- en klimaatplan. Elke vakminister formuleert voor zijn domein gerichte en onderbouwde maatregelen die een bijdrage leveren aan de Vlaamse energie- en klimaatdoelstellingen.

De energie-efficiëntie moet fors verbeteren en het aandeel hernieuwbare en andere koolstofarme energiebronnen in de energiemix moet toenemen. Fossiele emissies moeten geleidelijk worden uitgefaseerd. We gaan voluit voor het effectief realiseren van de afgesproken doelstellingen en voor een versnelling van investeringen, innovatie en technologische vooruitgang die de sleutel vormt voor de energietransitie.

Om hogere aandelen hernieuwbare energie te integreren, moet ons energiesysteem flexibeler worden. Dit betekent dat de energievraag en het energieaanbod optimaal op elkaar worden afgestemd. Digitalisering maakt het mogelijk om de verschillende energiediensten en -technologieën digitaal aan te sturen en slim met elkaar te verbinden.

De transformatie van ons energiesysteem vraagt grootschalige investeringen, die zowel publiek als privaat moeten worden gefinancierd. We creëren een duidelijk, voorspelbaar en kostenefficiënt investeringskader en streven naar een rechtvaardige verdeling van de kosten en van de opbrengsten. We bewaken daarbij nauwlettend de impact op de koopkracht en in het bijzonder de energiekosten van gezinnen en het concurrentievermogen van de ondernemingen.

Ook een opschaling van nieuwe of efficiëntere technologieën is noodzakelijk om een kostenefficiënte energietransitie mogelijk te maken. We willen onze Vlaamse bedrijven ondersteunen om koploper te worden of te blijven in de energietransitie.

Tot slot is een goede samenwerking tussen alle betrokkenen en actieve inzet van alle burgers, ondernemingen en de overheid cruciaal. Ik wil daarom in permanente dialoog gaan met onze burgers, ondernemingen en lokale besturen om hen maximaal te betrekken bij de realisatie van de energietransitie. De overheid zal dit verhaal uitdragen door het goede voorbeeld te geven. De hier voorliggende beleids- en begrotingstoelichting (BBT) naar aanleiding van de begrotingsaanpassing 2020 geeft uitvoering aan de basisopties van het regeerakkoord en de beleidsnota Energie 2019-2024.

III. SAMENVATTING

In 2020 blijven we sterk inzetten op energie-efficiëntie in alle sectoren. We ondersteunen de Vlaamse industrie om hierin Europees en internationaal voorloper te worden of te blijven. Hiertoe werken we met energiebeleidsovereenkomsten.

Daarnaast versnellen we de evolutie naar een performant en energiezuinig woningenpark. Om de renovatiegraad te verhogen, hanteren we een mix van stimulansen en normen in combinatie met een begeleidings- en ondersteuningsaanbod. We voorzien middelen voor de Vlaamse energieleningen, sloop- en herbouwpremie, Noodkoopfonds ... Ook de premies en acties van de netbeheerders zorgen voor een belangrijke ondersteuning. Met de hefboomen van het Europese BE-REEL!-project geven we een forse impuls aan de realisatie van de ambitieuze Vlaamse renovatiestrategie richting 2050.

We willen ook sterk inzetten op het verhogen van de renovatiegraad van niet-residentiële gebouwen. Hiervoor werken we een strategie en concreet actieprogramma uit.

De uitbouw van hernieuwbare energie zoals bijvoorbeeld elektriciteit uit zon en wind is ook in 2020 prioritair. Aangezien warmte minstens de helft van de totale energievraag uitmaakt, willen we ook die maximaal verduurzamen. Dat doen we bij voorkeur met gedeelde verwarmingstechnologieën zoals warmtenetten of met individuele duurzame verwarmingstechnologieën zoals warmtepompen. Uiteindelijk doel is de verduurzaming van de verwarming van onze gebouwen. We voorzien in de begroting middelen voor de ondersteuning van groenewarmte-investeringen, kleine en middelgrote windturbines, micro-WKK ... Intussen bereiden we een call voor PV-investeringssteun voor waarmee zal worden gestart in 2021 en herzien we de certificatensteun.

Om grotere aandelen hernieuwbare energie in het energiesysteem te kunnen integreren, maken we ons energiesysteem flexibeler en passen we het aan aan de veranderende (markt)omstandigheden. We mikken op een maximale uitrol en gebruik van de digitale meters tijdens deze legislatuur, finaliseren het Vlaams regelgevend kader voor flexibiliteit op het distributienet en werken een regelgevend kader uit voor lokale energiegemeenschappen.. We voorzien financiële ondersteuning voor opslag en batterijen.

Er wordt een nieuw begrotingsartikel voorzien teneinde uit een provisie (CB0-1CBG2AG-PR – Provisie uitgaven ten gevolge van doelstellingen inzake hernieuwbare energie - Tabel NBR) een budget te voorzien voor de aankoop van hernieuwbare energiestatistiek in het buitenland ter invulling van de Europese hernieuwbare energiedoelstelling 2020.

We voorzien een subsidiebudget voor een expertisecentrum ter ondersteuning van het lokaal energie- en klimaatbeleid.

In 2020 voorzien we ook middelen om een aantal kosten van openbardienstverplichtingen te dekken ten einde de energiefactuur te temperen. Ook het certificatenoverschot wordt verder afgebouwd.

In kader van de coronacrisis willen we de reeds voorziene investeringen in de energietransitie maximaal vrijwaren. We keurden hiervoor reeds verschillende maatregelen met een link met de energiebegroting goed :

- een opschorting van opgelegde realisatietermijnen voor gesubsidieerde energieprojecten tijdens de civiele noodtoestand;
- een digitale beroepsprocedure bij handhavingsprocedures;

- een verlenging tot 1 maart 2021 van de indieningstermijn voor de aanvraag van de premie voor zero-emissie-voertuigen (waarvoor een begrotingsruiter wordt ingeschreven ten einde de uitdovende regeling voor bestellingen tot eind 2019 correct te kunnen uitvoeren).

Hieronder wordt de totaliteit van de begrotingskredieten weergegeven die in voorliggende BBT aan bod komen.

TOTAAL – ENERGIE , excl. apparaatsuitgaven

	(duizend euro)				
	AO	TO	LO	VAK	VEK
BO 2020	27.310	123.521	0	205.744	229.248
Bijstelling BA 2020	- 3.874	2.178	0	1.138	9.763
BA 2020	23.436	125.699	0	206.882	239.011

Zoals hieronder weergegeven omvat het beleidsveld Energie slechts één begrotingsprogramma Energie met begrotingscode QE. Deze 1-op-1 opzet zorgt voor een transparant overzicht van de budgetten binnen dit beleidsveld.

PROGRAMMA QE – ENERGIE

	(duizend euro)				
	AO	TO	LO	VAK	VEK
BO 2020	27.310	123.521	0	205.744	229.248
Bijstelling BA 2020	- 3.874	2.178	0	1.138	9.763
BA 2020	23.436	125.699	0	206.882	239.011

De apparaatskredieten binnen programma QA die ingezet worden voor de activiteiten van het VEA en departement Omgeving binnen het beleidsveld Energie, worden afzonderlijk besproken onder 'deel V Apparaatskredieten' van deze BBT.

IV. BELEIDSVELD ENERGIE

Het beleidsveld Energie omvat slechts één inhoudelijk structurelement (ISE), meer bepaald het ISE Energie met begrotingscode K. Binnen dit ISE is er dus ook slechts 1 begrotingsprogramma QE van toepassing. Deze 1-op-1 opzet zorgt voor een transparant overzicht van de taken en budgetten binnen dit beleidsveld.

1. ISE K Energie

Onder dit ISE vallen dus alle taken, doelstellingen en budgetten die verband houden met het beleidsveld Energie.

Binnen de begroting wordt het ISE Energie (begrotingscode K) opgedeeld volgens ondergaande doelstellingencodes (KA t.e.m. KS):

- KA. De energieopwekking uit hernieuwbare energiebronnen bevorderen.
- KB. Het eindenergieverbruik efficiënter maken.
- KC. Het uitwerken en uitvoeren van een actieplan clean power for transport.
- KE. Impulsprojecten energiebeleid (Energiefonds)
- KF. Impulsprojecten energiebeleid (Fonds EU cofinanciering)
- KG. Groene energie (Energiefonds)
- KJ. Impulsprojecten energiebeleid via Klimaatfondsfinanciering (Energiefonds)

- KK. Noodkoopfonds (Energiefonds)
- KL. Optimale invulling Europese hernieuwbare energiedoelstellingen (*nieuw*)
- KS. De werking van de VREG.

De energiebegroting onder dit ISE is een combinatie van ontvangsten en uitgaven via zowel de algemene begroting als het Energiefonds. Operationeel beheer van de energiemiddelen valt onder het VEA (waaronder beheer van het Energiefonds), de VREG en VEB (beheer van de eigen begroting) en het departement Omgeving.

Uitgaven op basis van de algemene begroting kunnen maar uitgevoerd worden voor zover het Vlaams Parlement hiervoor de benodigde kredieten opent in het jaarlijkse uitgavendecreet. Uitgaven op basis van een begrotingsfonds (Energiefonds) zijn mogelijk op basis van de eigen ESR-inkomsten die dergelijk fonds realiseert.

De belangrijkste ESR-ontvangsten van het Energiefonds betreffen:

- de energieheffing;
- inkomsten uit de supercapregeling;
- administratieve geldboetes;
- eenmalige dotaties uit het Klimaatfonds.

De uitgaven binnen ISE Energie betreffen:

- energieleningen met daarnaast ook middelen voor de ondersteuning via de energiehuizen en PMV/Z;
- noodkoopleningen (Noodkoopfonds binnen het Energiefonds);
- sloop- en heropbouwpremies;
- impulsprojecten via het Energiefonds (calls groene warmte, calls windenergie, opslagprojecten en premies thuisbatterijen, premies micro-WKK, projecten op basis van klimaatfondsfinanciering ...);
- projecten en initiatieven die passen binnen het Actieplan Clean Power for Transport;
- Europees gesubsidieerde werking en projecten via het Energiefonds (project BE-REEL!) en het Fonds voor EU-financiering (projecten Benefic, IDACS en e-MOPOLI);
- ondersteuning van netbeheerders voor de financiering van hun openbaredienstverplichtingen inzake energie-efficiëntie, warmte of milieuvriendelijke energieproductie (premies, acties of certificatenopkoop);
- ondersteuning van netbeheerders en leveranciers voor de financiering van hun sociale-openbaredienstverplichtingen inzake thermische energie geleverd via warmte- en koudnetten;
- de energie-gerelateerde beleidsuitgaven van VEA (inclusief subsidies), VREG, VEB en het departement Omgeving (vooral acties Clean Power For Transport);
- de aankopen van energiestatistieken.

1.1. Aanpassing van het budgettaire kader voor het lopende begrotingsjaar

ENERGIE, MVG excl. DAB

	VAK			VEK		
	BO 2020	evolutie	BA 2020	BO 2020	evolutie	BA 2020
ESR-uitgaven (werking en toelagen (WT), lonen (LO), provisies (PR))	130.703	1.193	131.896	154.207	9.818	164.025
Toelagen (interne stromen (IS))	6.556	0	6.556	6.556	0	6.556
Overige (leningen (LE), participaties (PA); geen ESR-impact)	68.485	-55	68.430	68.485	-55	68.430
Totaal incl. overflow	205.744	1.138	206.882	229.248	9.763	239.011
Overflow	0	398	398	1.173	125	1.298
Aanwending VAK-ruiter						

Inhoudelijke toelichting evolutie:

De belangrijkste budgettaire aanpassingen tegenover BO 2020 worden hier toegelicht:

- Een verhoging van de vereffeningskredieten (met +/-13,5 miljoen euro) op de algemene uitgavenbegroting om vastleggingen op eenmalige kredieten uit het verleden te kunnen honoreren;
- Bijstelling van vastleggings- en betalingskalenders op het Energiefonds voor calls groene warmte, wind, expertisecentrum lokale besturen, Noodkoopfonds, vergoedingen aan netbeheerders enz. Dat laatste is voor 2020 voorlopig herraamd op minstens 60 miljoen euro (opkoop certificaten). Verdere invulling te evalueren naargelang toestand certificatenmarkt in de loop van tweede helft 2020;
- Er wordt een nieuw begrotingsartikel voorzien teneinde uit een provisie (CB0-1CBG2AG-PR – Provisie uitgaven ten gevolge van doelstellingen inzake hernieuwbare energie - Tabel NBR) een budget te voorzien voor de aankoop van hernieuwbare energiestatistieken in het buitenland ter invulling van de Europese hernieuwbare energiedoelstelling 2020.
- Er wordt een beperkte begrotingsruiter voorzien ten einde de uitdovende premiereregeling voor zero-emissie-voertuigen voor bestellingen tot eind 2019 correct te kunnen uitvoeren en waarvoor een verlenging is voorzien tot 1 maart 2021 (uitvoering nooddecreet covid-19).

De volgende budgettaire toelichtingen gaan niet dieper in op de wijzigingen naar aanleiding van de generiek toegepaste indexatieregels en de technische wijzigingen in het kader van overflow. Voor bijkomende toelichting hierover wordt graag verwezen naar de Algemene Toelichting bij de uitgavenbegroting.

1.1.1 Departement en IVA's zonder rechtspersoonlijkheid (excl. DAB's)

ONTVANGSTENARTIKELEN

QE0-9QEEAKB-OP - HET EINDENERGIEVERBRUIK EFFICIËNTER MAKEN

Korte inhoud begrotingsartikel:

Op dit artikel wordt het aandeel kapitaal gebudgetteerd van terugbetaalde energieleningen.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	AO	TO	LO
BO 2020	27.300	0	0
Bijstelling BA 2020	-3.874	0	0
BO 2020	23.426	0	0

Inhoudelijke toelichting kredietevolutie:

De terugbetalingen aan kapitaal in het kader van de energieleningen zijn geactualiseerd door het Participatiefonds Vlaanderen.

Zie ook QE0-1QEE2KB-PA (energieleningen) en QE0-1QEE2KB-WT (met daarop ook ondersteuningsbudget voor de energieleningen).

QE0-9QEEETKE-OW - IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (ENERGIEFONDS)

Korte inhoud begrotingsartikel:

Het Energiefonds is een begrotingsfonds met eigen inkomsten (Energiedecreet van 8 mei 2009) in de zin van artikel 15 van de VCO. Uitgaven op basis van een begrotingsfonds zijn mogelijk op basis van de inkomsten die dergelijk fonds realiseert. Het VEA is beheerder van het Energiefonds (toewijzing inkomsten en spijziging over de verschillende uitgangen van het Energiefonds).

Het Energiefonds (en meer specifiek deze ingang) wordt hoofdzakelijk gefinancierd door de energieheffing. Daarnaast worden op deze ingang van het Energiefonds ook ontvangsten gebudgetteerd van de supercapregeling, administratieve geldboetes, heffing directe lijnen en Europese subsidies (momenteel BE-REEL!) beheerd door het VEA.

De niet-ESR-aanrekenbare stromen van het Noodkoopfonds (binnen Energiefonds) evenals de overige ontvangsten en uitgaven van het Energiefonds op basis van klimaatfondsfinanciering, zijn gebudgetteerd op afzonderlijke posten.

Voor de overeenkomstige uitgaven op het Energiefonds, zie:

- impulsprojecten via QE0-1QEE4KE-WT (o.a. calls groene warmte, wind en (nog in voorbereiding) PV, opslagprojecten, thuisbatterijpremies, micro-wkk-premies, sloop- en heropbouwpremies partim, werking BE-REEL!, overige beleidswerking ...);
- vergoedingen netbeheerders via QE0-1QEE4KG-WT;
- toelage aan de VREG via QE0-1QEE4KS-IS;
- lonen BE-REEL! via QE0-1QEE4KE-LO.

Kredietevolutive:

(duizend euro)

	AO	TO	LO
BO 2020	0	122.717	0
Bijstelling BA 2020	0	2.143	0
BA 2020	0	124.860	0

Inhoudelijke toelichting kredietevolutive:

De ontvangsten binnen het Energiefonds worden relatief gezien beperkt herraamd, in hoofdzaak op basis van de doorgevoerde indexatie van de energieheffingstarieven.

QB0-9QEETKF-OW - IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (FONDS EU COFINANCIERING)

Korte inhoud begrotingsartikel:

Dit artikel maakt deel uit van het Fonds voor de uitvoering van EU-projecten. Concreet zal dit artikel gebruikt worden ter correcte ESR-matige boeking van EU-cofinancieringsmiddelen binnen het departement Omgeving, waarbij de betrokken kredieten in hetzelfde jaar ontvangen en uitgegeven worden.

Kredietevolutive:

(duizend euro)

	AO	TO	LO
BO 2020	0	174	0
Bijstelling BA 2020	0	22	0
BA 2020	0	196	0

Inhoudelijke toelichting kredietevolutive:

In het kader van de Europees gesubsidieerde projecten (BENEFIC, e-Mopoli, IDACS en BE-REEL!) wordt er vanuit de EU in 2020 bijkomend 22 keuro ESR-matig ontvangen. Dit bijkomende budget wordt in 2020 ook integraal aan uitgavenzijde (QB0-1QEE4KF-WT) ingezet voor deze projecten.

QB0-9QEETKF-OL - IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (FONDS EU COFINANCIERING)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Op dit artikel worden voor Europese subsidieprojecten van het departement Omgeving de ontvangen EU-voorschotten (als ESR-neutrale lening) begroot die betrekking hebben op de gesubsidieerde uitgaven vanaf volgend jaar.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	AO	TO	LO
BO 2019	0	3	0
Bijstelling BO 2020	0	13	0
BO 2020	0	16	0

Inhoudelijke toelichting kredietevolutie:

Voor 2020 wordt er een bijkomend ontvangst gebudgetteerd van 13 keuro voor de voorschotten van de projecten (BENEFIC, e-Mopoli, IDACS en BE-REEL!).

UITGAVENARTIKELEN

QE0-1QEE2KA-WT - DE ENERGIEOPWEKKING UIT HERNIEUWBARE ENERGIEBRONNEN BEVORDEREN**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Vanuit dit artikel worden subsidies aangerekend ter ondersteuning van hernieuwbare energie. Hier worden jaarlijks ook middelen ingeschreven voor de nominatieve werkingssubsidies aan de vzw ODE Vlaanderen en de vzw Cogen Vlaanderen.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	202	5.881
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	0	5.349
BA 2020	202	11.230
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	202	11.230

Inhoudelijke toelichting kredietevolutes:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling na analyse vereffeningsskalender	0	5.349
TOTAAL	0	5.439

- Op dit artikel moet voldoende VEK worden voorzien voor de vastleggingen uit het verleden op eenmalige kredieten voor proefprojecten diepe geothermie, innoverende en hernieuwbare energieprojecten (BO 2018 en BA 2018) en de eerder op dit artikel voorziene kredieten voor groenewarmteprojecten (vooraleer de financiering ervan werd overgenomen door het Energiefonds). Het VEK wordt vermeerderd met 5.439 keuro na analyse van de vereffeningsskalender.

QEO-1QEE2KB-WT – HET EINDENERGIEVERBRUIK EFFICIËNTER MAKEN**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Vanuit dit artikel worden beleidsuitgaven gefinancierd die inzetten op meer energie-efficiëntie, in het bijzonder het operationaliseren van de energieleningen via vergoedingen aan de energiehuizen en PMV/Z evenals een aantal werkingsuitgaven van het energiebeleid.

Op dit artikel zijn tevens vergoedingen voorzien voor het beperken van een aantal kosten bij de netbeheerders inzake hun REG-openbaredienstverplichtingen.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	7.885	13.255
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	130	6.480
BA 2020	8.015	19.735
<i>Overflow BA2020</i>	398	125
BA 2020 incl. overflow	8.413	19.860

Inhoudelijke toelichting kredietevolutes:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling vergoedingen energiehuizen	130	130
Bijstelling na analyse vereffeningsskalender	0	6.350
TOTAAL	130	6.480

- Renteontvangsten uit de energieleningen gaan naar de energiehuizen. Raming is dat deze in 2020 lager gaan liggen dan eerder was ingeschat (ramingen PMV/Z). De bij te passen vergoedingen aan de energiehuizen worden overeenkomstig verhoogd met 130 keuro VAK en VEK.
- Het VEK wordt vermeerderd met 6.350 keuro na analyse van de vereffeningskalender van de Vlaamse sloop- en heropbouwpremie (eenmalig krediet BO 2019).

QE0-1QEE2KC-WT – HET UITWERKEN EN UITVOEREN VAN EEN ACTIEPLAN CLEAN POWER FOR TRANSPORT

Korte inhoud begrotingsartikel:

Uitdovende regeling. Op dit artikel is in 2020 geen budget meer voorzien voor premies voor de aanschaf/bestelling van zero-emissievoertuigen die besteld werden vanaf 1 januari 2020.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	0	3.483
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	0	2.017
BA 2020	0	5.500
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	0	5.500
Aanwending VAK-ruiter	5.500	

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling na analyse vereffeningskalender	0	2.017
TOTAAL	0	2.017

- Betreft bijkomend VEK in het kader van de uitdovende subsidieregeling "zero-emission-bonus" waarvoor echter nog premies moeten worden uitbetaald voor bestellingen tot eind 2019. In het kader van de coronacrisis besliste de Vlaamse Regering bovendien om de deadline voor premieaanvragen door particulieren of deelbedrijven die in 2019 nog een elektrische wagen bestelden, uit te stellen tot 1 maart 2021. Eerder was voorzien dat zij tot oktober 2020 hadden om de premie aan te vragen. Omdat er nu mogelijk latere leveringen zullen zijn, wordt die deadline uitgesteld. De noodzaak aan een bestelbon van ten laatste 31 december 2019 blijft gehandhaafd. Het VEK wordt vermeerderd met 2.017 keuro na analyse van de vereffeningskalender.
- Ter afwikkeling van bovenvermelde premie-aanvragen wordt een VAK-ruiter met overdracht van 2020 naar 2021 voorzien.

QE0-1QEE4KE-LO – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (ENERGIEFONDS)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Dit artikel geeft invulling aan de begrotingsinstructies m.b.t. het ESR-neutraal maken van mogelijke EU-subsidiestromen via het Energiefonds en betreft de door Europa gesubsidieerde loonkosten van het VEA.

Zie ook QE0-9QEBTKE-OW met daarin de ontvangsten voor het Europees gesubsidieerde 'BE-REEL!'-project.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	368	368
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	-35	-35
BA 2020	333	333
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	333	333

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling BE-REEL!-lonen	-35	-35
TOTAAL	-35	-35

- De (Europees gesubsidieerde) loonprognose in het kader van BE-REEL! Wordt beperkt bijgesteld met -35 keuro in VAK en VEK.

QE0-1QEE4KE-WT – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (ENERGIEFONDS)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Vanuit dit artikel worden impulsprojecten van het energiebeleid gefinancierd via het Energiefonds op basis van ontvangsten uit de energieheffing, de supercapregeling, Europese subsidies en handavingsinkomsten. Impulsprojecten op het Energiefonds dragen bij aan de hoofddoelstellingen van het energiebeleid, in het bijzonder de verhoging van de energie-efficiëntie en maximale inzet van hernieuwbare energie.

Uitgaven op basis van een begrotingsfonds (Energiefonds) zijn mogelijk op basis van de eigen ESR-inkomsten die dergelijk fonds realiseert.

De toelage aan de VREG op QE0-1QEE4KS-IS (energieheffing), BE-REEL!-lonen op QE0-1QEE4KE-LO (Europa) evenals vergoedingen aan netbeheerders op QE0-1EE4KG-WT (energieheffing) staan op afzonderlijke uitgavenposten geraamd.

Ook de niet-ESR-aanrekenbare stromen van het Noodkoopfonds (binnen Energiefonds op QE0-1QEE4KK-PA) evenals de overige uitgaven van het Energiefonds op basis van klimaatfondsfinanciering (QE0-1QEE4KJ-WT), zijn gebudgetteerd op afzonderlijke posten.

Kredietevoluitie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	46.007	46.900
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	12.363	10.875
BA 2020	58.370	57.775
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	58.370	57.775

Inhoudelijke toelichting kredietevoluities:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling na analyse van de vastleggings- en vereffeningskalenders Energiefonds (tabel NBR)	12.363	10.875
TOTAAL	12.363	10.875

- De voorziene VAK- en VEK-budgetten voor 2020 worden bepaald op basis van het volgende gedetailleerde overzicht. Voor dit uitgavenartikel QE0-1QEE4KE-WT worden de uitgaven voorlopig herraamd op 58.370 keuro vastleggingen VAK (+12.363 keuro) en 57.636 keuro vereffeningen VEK (+10.875 keuro). Dit is exclusief 139 keuro VEK-overflow.

Zonder rekening te houden met niet-ESR-aanrekenbare stromen (Noordkoopfonds), Europees gesubsidieerde uitgaven, uitgaven klimaatfondsfinanciering en de overflow, betekent dit voor gans het Energiefonds (tabel NBR) het volgende eindresultaat (+2.178:

		BO 2020		BA 2020	
		VAK	VEK	VAK	VEK
Toegewezen ontvangst (excl. interne stromen Klimaatfonds, ESR8 en 9)	QE0-9QEETKE-OW		122.717		124.860
Impulsprojecten totaal	QE0-1QEE4KE-WT	46.007	46.761	58.370	57.636
	VREG QE0-1QEE4KS-IS	6.556	6.556	6.556	6.556
Vergoedingen aan netbeheerders	QE0-1QEE4KG-WT	69.786	69.786	59.601	59.601
TOTAAL uitgaven		122.349	123.103	124.527	123.793
		BA 2020 tov BO 2020:		2.178	690

QB0-1QEE4KF-WT – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (FONDS EU COFINANCIERING)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Dit artikel geeft invulling aan de begrotingsinstructies m.b.t. het ESR-neutraal maken van EU-subsidiestromen via het Fonds voor EU cofinanciering. Concreet zal dit artikel gebruikt worden ter correcte boeking van EU-gecofinancierde ESR-uitgaven voor impulsprojecten rond energiebeleid door het departement Omgeving.

Zie ook QB0-9QEETKF-OW met daarin de ESR-ontvangsten voor de Europees gesubsidieerde projecten.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020	174	174
<i>Overflow BO 2020</i>	0	0
BO 2020 excl. Overflow	174	174
<i>Index (B1)</i>	0	0
<i>Compensaties (B2)</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen (B3)</i>	22	22
BA 2020 excl. Overflow (OB)	196	196
<i>Bijstelling overflow (B4)</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	196	196

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

Andere bijstellingen	VRKVAK	VRKVEK
Bijstelling uitgaven EU-impulsprojecten voor energie	22	22
TOTAAL	22	22

- Voor 2020 wordt een krediet van 196 k.euro voorzien. Dit staat ESR-neutraal ten opzichte van de ontvangsten ingeschreven op artikel QB0-9QEETKF-OW. Dit budget wordt integraal ingezet op de projecten BENEFIC (financieringsfaciliteit voor Europese transportverbindingen), e-Mopoli (een efficiënte verspreiding van e-mobility alternatieve brandstoffen), IDACS (ID and Data Collection for Sustainable Fuels in Europe) en BE-REEL! (structurele maatregelen om de renovatiegraad te verhogen).

QB0-1QEE4KF-PA – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (FONDS EU COFINANCIERING)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Dit artikel geeft invulling aan de begrotingsinstructies m.b.t. het ESR-neutraal maken van mogelijke EU-subsidiestromen voor het departement Omgeving via het Energiefonds. Op dit artikel worden de uitgaven 2019 voor EU-gecofinancierde projecten van het departement Omgeving begroot waarvoor na 2019 nog een afrekening moet worden ontvangen vanuit de EU.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020	51	51
<i>Overflow BO 2020</i>	0	0
BO 2020 excl. overflow	51	51
<i>Index (B1)</i>	0	0
<i>Compensaties (B2)</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen (B3)</i>	-20	-20
BA 2020 excl. overflow (OB)	31	31
<i>Bijstelling overflow (B4)</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	31	31

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VRKVAK	VRKVEK
Bijstelling uitgaven EU-impulsprojecten voor energie	-20	-20
TOTAAL	-20	-20

- Voor 2020 wordt een ESR-neutraal krediet van 31 keuro voorzien. De betrokken projecten zijn BENEFIC (financieringsfaciliteit voor Europese transportverbindingen), e-Mopoli (een efficiënte verspreiding van e-mobility alternatieve brandstoffen), IDACS (ID and Data Collection for Sustainable Fuels in Europe) en BE-REEL! (structurele maatregelen om de renovatiegraad te verhogen).

QB0-1QEE4KF-LE – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID (FONDS EU COFINANCIERING)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Dit artikel geeft invulling aan de begrotingsinstructies m.b.t. het ESR-neutraal maken van mogelijke EU-subsidiestromen voor het departement Omgeving via het Energiefonds. Op dit artikel wordt de opname in 2019 van eerder ontvangen voorschotten voor EU-gecofinancierde-projecten van het departement Omgeving begroot.

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020	71	71
<i>Overflow BO 2020</i>	0	0
BO 2020 excl. overflow	71	71
<i>Index (B1)</i>	0	0
<i>Compensaties (B2)</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen (B3)</i>	-35	-35
BA 2020 excl. overflow (OB)	36	36
<i>Bijstelling overflow (B4)</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	36	36

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VRKVAK	VRKVEK
Bijstelling uitgaven EU-impulsprojecten voor energie	-35	-35
TOTAAL	-35	-35

- Voor 2020 wordt een ESR-neutraal krediet van 36 keuro voorzien. De betrokken projecten zijn BENEFIC (financieringsfaciliteit voor Europese transportverbindingen), e-Mopoli (een efficiënte verspreiding van e-mobility alternatieve brandstoffen), IDACS (ID and Data Collection for Sustainable Fuels in Europe) en BE-REEL! (structurele maatregelen om de renovatiegraad te verhogen).

QE0-1QEE4KG-WT – UITGAVEN TER FINANCIERING VAN DE GROENESTROOMDOELSTELLINGEN (ENERGIEFONDS)

Korte inhoud begrotingsartikel:

Via dit artikel worden er vergoedingen aangerekend aan de netbeheerders.

Hiermee werden intussen de (vooral historisch opgebouwde) overschotten aan groenestroom- en warmte-kranchcertificaten al sterk gereduceerd door het rechtstreeks uit de markt halen van certificaten bij de netbeheerders ten einde de certificatenmarkt in evenwicht te houden.

De spijziging gebeurt uit een deel van de geraamde ontvangsten op artikel QE0-9QEETKE-OW (ontvangsten Energiefonds).

Kredietevolutie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	69.786	69.786
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	-10.185	-10.185
BA 2020	59.601	59.601
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	59.601	59.601

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling volgens vastleggings- en vereffeningskalender, zie QE0-1QEE4KE-WT	-10.185	-10.185
TOTAAL	-10.185	-10.185

- Zie het eerder besproken detailoverzicht met de ramingen op het Energiefonds onder uitgavenartikel QE0-1QEE4KE-WT. Raming op dit artikel is 59.601 keuro aan uitgaven (VAK/VEK) in 2020. Verdere invulling te evalueren naargelang toestand certificatenmarkt in de loop van tweede helft 2020.

QE0-1QEE4KJ-WT – IMPULSPROJECTEN ENERGIEBELEID TER ONDERSTEUNING VAN HET KLIMAATBELEID (ENERGIEFONDS)**Korte inhoud begrotingsartikel:**

Op dit artikel van het Energiefonds worden de uitgaven van het beleidsveld Energie gebudgetteerd die gefinancierd zijn uit het Klimaatfonds.

De overeenkomstige ontvangstenpost is QE0-9QEETKE-OI.

Kredietevolutive:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	5.000	13.040
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	-1.500	-4.830
BA 2020	3.500	8.210
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	3.500	8.210

Inhoudelijke toelichting kredietevoluties:

(duizend euro)

Andere bijstellingen	VAK	VEK
Bijstelling na analyse vastleggings- en vereffeningskalenders klimaatprojecten	-1.500	-4.830
TOTAAL	-1.500	-4.830

- Bijstelling na analyse van de vastleggings- en vereffeningskalenders van de eerder gespijzigde klimaatprojecten. De uitgaven worden in 2020 geraamd op 3.500 keuro vastleggingen en 8.210 keuro vereffeningen en dit als volgt:
 - 1.500 keuro VAK en VEK ter vergoeding van de netbeheerders voor de premie voor warmtepompboilers;
 - 2.000 keuro VAK en VEK op de eind 2019 toegekende bijkomende middelen van 4.000 keuro voor de sloop- en heropbouwpremie;
 - 4.710 keuro VEK ter ondersteuning van lopende warmtenetprojecten.

QE0-1QEE4KL-WT – WERKING EN TOELAGEN - ENERGIE - OPTIMALE INVULLING EUROPESE HERNIEUWBARE ENERGIEDOELSTELLINGEN

De Europese richtlijn ter bevordering van de energieproductie uit hernieuwbare energiebronnen legt de lidstaten een bindende productiedoelstelling op voor 2020. Voor België bedraagt deze 13% van het binnenlands eindverbruik. Voor de periode tot 2030 moeten de lidstaten een geïntegreerd energie- en klimaatplan voorleggen, waarbij de productiedoelstelling uit 2020 als bindend minimum blijft gelden.

Binnen België is deze productiedoelstelling via een burden sharing samenwerkingsakkoord verdeeld tussen de verschillende entiteiten.

De vermelde richtlijn laat toe dat lidstaten met een tekort dit tekort compenseren door de aankoop van statistieken van landen met een overschot ten opzichte van hun hernieuwbare-energiedoelstelling.

Er wordt een nieuw begrotingsartikel voorzien teneinde uit een provisie (CB0-1CBG2AG-PR – Provisie uitgaven ten gevolge van doelstellingen inzake hernieuwbare energie - Tabel NBR) een budget te voorzien voor de aankoop van hernieuwbare energiestatistieken in het buitenland ter invulling van de Europese hernieuwbare energiedoelstelling 2020.

Kredietevolucie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	0	0
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	0	0
<i>Andere bijstellingen</i>	0	0
BA 2020	0	0
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	0	0

Pro memorie.

1.1.2. DAB'S

Niet van toepassing.

1.1.3. Overige entiteiten onder gezag

Niet van toepassing.

1.1.4. Overige entiteiten onder toezicht

1.1.4.1 Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG)

De VREG werd opgericht in december 2001 in het kader van de vrijmaking van de Vlaamse elektriciteits- en gasmarkt. Sinds februari 2017 is de VREG een autonome dienst met rechtspersoonlijkheid, die onder toezicht staat van het Vlaams Parlement. Dit toezicht van het Vlaams Parlement bestaat eruit dat het Vlaams Parlement de werking en organisatie van de VREG regelt in het Energiedecreet, de leden van de Raad van Bestuur aanstelt, er hoorzittingen en rapporteringen zullen gehouden worden in het Vlaams Parlement over het ontwerp van ondernemingsplan en de begroting van de VREG en dat het Vlaams Parlement de begroting goedkeurt. Daarbij mag de VREG, noch zijn bestuurders, noch zijn personeelsleden, bij de uitoefening van zijn taken en bevoegdheden als regulator, instructies van het Vlaams Parlement vragen of ontvangen, noch van iedere andere publieke of particuliere entiteit, en dit overeenkomstig artikel 3.1.1 van het Energiedecreet.

De taken, bevoegdheden, werking en bestuur zijn geregeld in hoofdstuk I van titel III van het Energiedecreet.

Concreet gaat het in hoofdzaak over het reguleren van de elektriciteits- en gasmarkt in het Vlaams Gewest, het toezicht houden op en monitoren van deze markt, het adviseren van de beleidsmakers over aanpassingen van de regelgeving, het efficiënt informeren over de energiemarkt, het toekennen en beheren van groenestroom- en warmtekrachtcertificaten en het bemiddelen in en beslechten van geschillen van marktpartijen met de netbeheerder.

Artikel 3.1.13 § 5. van het Energiedecreet bepaalt dat het door de Raad van Bestuur goedgekeurde ontwerp van begroting en ontwerp van ondernemingsplan wordt gerapporteerd aan het Vlaams Parlement. Het Vlaams Parlement beslist over de definitieve begroting en ondernemingsplan. Op basis hiervan stelt de Vlaamse Regering de dotatie voor de VREG vast.

De begroting en het ondernemingsplan 2020 werd op 3 december 2019 toegelicht en besproken op de bevoegde commissie in het Vlaams Parlement. De raad van bestuur keurde de voorliggende begroting samen met het ondernemingsplan 2020 vervolgens goed.

De VREG zal op basis van art 7.1/1.5 van het Energiedecreet een retributie voor het gebruik van zijn centrale databank vanaf 1 januari 2020 invoeren en raamt dat de retributie voor 2020 circa 1.000 keuro zal bedragen.

De ESR-uitgaven van de ontwerpbegroting van de VREG (7.255 keuro) komen volledig overeen met het totaal van de dotatie vanuit het Energiefonds en de retributie.

In 2019 werd 88 keuro aangewend uit het saldo om de uitgaven bij constant beleid te kunnen aanhouden. In het begrotingsjaar 2020 verwachten we 1.530 keuro aan saldo over te houden. Het over te dragen overschot van het boekjaar richting 2021 wordt geraamd op 1.831 keuro. De Raad van Bestuur wenst dit saldo als provisie aan te houden.

V. AANPASSING VAN DE APPARAATSKREDIETEN

De apparaatskredieten die onder programma QA ingezet worden voor de activiteiten binnen het beleidsveld Energie worden hier besproken.

TOTAAL APPARAATSKREDIETEN BBT ENERGIE

	(duizend euro)				
	AO	TO	LO	VAK	VEK
BO 2020	0	0	0	6.321	6.348
Bijstelling BA 2020	0	0	0	14	14
BA 2020	0	0	0	6.335	6.362

PROGRAMMA QA – QE0 – VLAAMS ENERGIEAGENTSCHAP

	(duizend euro)				
	AO	TO	LO	VAK	VEK
BO 2020	0	0	0	6.321	6.348
Bijstelling BA 2020	0	0	0	14	14
BA 2020	0	0	0	6.335	6.362

Binnen het beleidsveld Energie zijn er 2 entiteiten actief met kredieten binnen het apparaatsprogramma QA van het beleidsdomein Omgeving: het Vlaams Energieagentschap (VEA) en het departement Omgeving.

De apparaatskredieten van VEA worden beschreven in bovenstaande tabel. Aangezien het departement Omgeving in hoofdzaak actief is binnen andere beleidsvelden (Omgeving en Natuur, Klimaat, Dierenwelzijn) wordt er voor de bespreking van de achterliggende begrotingsartikels QB0-1QAX2ZZ-LO en QB0-1QAX2ZZ-WT verwezen naar de BBT voor het beleidsveld Omgeving en Natuur.

Inhoudelijke toelichting per begrotingsartikel

ONTVANGSTENARTIKELEN

Niet van toepassing.

UITGAVENARTIKELEN

QE0-1QAE2ZZ-LO – LONEN

Korte inhoud begrotingsartikel:

Vanuit dit artikel worden de personeelsuitgaven van het Vlaams Energieagentschap (VEA) gefinancierd. Het VEA is een IVA zonder rechtspersoonlijkheid.

Vooraf omwille van verschillende nieuwe Europese richtlijnen die sinds het begin van deze eeuw werden uitgevaardigd (richtlijn energieprestaties van gebouwen, richtlijn hernieuwbare energie, richtlijn energie-efficiëntie), is het takenpakket van het VEA sterk toegenomen.

Het VEA moet ook mee invulling geven aan een energiebeleid dat de komende jaren grote stappen vooruit moet zetten om het energiesysteem koolstofarm, betrouwbaar en betaalbaar te maken:

- Transitie naar een koolstofarme industrie;
- Gebouwen in Vlaanderen moeten veel energiezuiniger worden (energetische renovatie, sloop- en heropbouw, uitfasering fossiele brandstoffen in gebouwenverwarming ...);
- Een flexibel energiesysteem dat maximaal gebaseerd is op groene stroom en waarbij ook groene warmte verder wordt uitgerold. Er wordt werk gemaakt van een stabiel en aantrekkelijk investeringsklimaat voor hernieuwbare energie, de afstemming van vraag en aanbod, slimmere energienetten, digitalisering van het energiesysteem en extra opslagcapaciteit.

De concrete uitwerking van de energietransitie en de invulling van Europese doelstellingen en richtlijnen heeft een impact op alle kerntaken en de personeelsinzet van het VEA. Geen klimaattransitie zonder energietransitie. Beiden vragen een geïntegreerde aanpak. Om een antwoord te geven op de wens om een duurzame energieomslag te realiseren en met het oog op de trekkende rol van het VEA voorzien in het regeerakkoord, moet voldoende beleidsondersteunende en -uitvoerende capaciteit worden voorzien in 2020 en volgende jaren.

Kredietevoluitie:

(duizend euro)

	VAK	VEK
BO 2020 incl. overflow	5.990	5.990
<i>Index</i>	0	0
<i>Compensaties</i>	14	14
<i>Andere bijstellingen</i>	0	0
BA 2020	6.004	6.004
<i>Overflow BA2020</i>	0	0
BA 2020 incl. overflow	6.004	6.004

Inhoudelijke toelichting kredietevoluities:

(duizend euro)

Compensaties	VAK	VEK	Reden
Vanuit CB0-1CBG2AB-PR	15	15	Endogene groei
Naar GB0-1GAF2ZZ-LO	-1	-1	Correctie ikv. herinschaling personeel 6de staats hervorming
TOTAAL	14	14	

VI. LIJST MET AFKORTINGEN

AO	algemene ontvangsten
BA	begrotingsaanpassing
BBT	beleids- en begrotingstoelichting
BENEFIC	Brussels-Netherlands-Flanders implementation of clean power for transport
BE-REEL!	Belgium renovates for energy efficient living!
BO	begrotingsopmaak
BVR	besluit Vlaamse Regering
CPT	clean power for transport
EU	Europese Unie
ESR	Europees stelsel van nationale en regionale rekeningen
FB	Financiën en Begroting
ISE	inhoudelijk structuurelement
LO	leningsopbrengsten
NBR	netto beleidsruimte
ODE	Organisatie voor Duurzame Energie
PMV/Z	dochterbedrijf van de Participatiemaatschappij Vlaanderen NV
REG	rationeel energiegebruik
TO	toegewezen ontvangsten
VAK	vastleggingskrediet
VCO	Vlaamse Codex Overheidsfinanciën
VEK	vereffeningskrediet
VEA	Vlaams Energieagentschap
VEB	Vlaams Energiebedrijf
VEKA	Vlaams Energie- en Klimaatagentschap
VREG	Vlaamse Regulator voor de Elektrische- en Gasmarkt
VZW	vereniging zonder winstoogmerk
WKK	warmtekrachtkoppeling